

שורש עמד

עמדי. עמי. אתי.

(כמו וילך אתו לוט) אילו היתה הכוונה שיתוף מקומי בלבד. על כן דרשו שיהיה ביניהם שיתוף כחניי גם כן, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר. [העתקנו מספר איי הים קידושין כב, בנדפס צב ג].

ויבואר בזה הפסוק (בראשית מג לד) וישתו וישכרו עמו, (ולא כתוב אתו), רמז הכתוב שעכשיו נתהווה בין האחים ובין יוסף שיתוף כחניי (לא כן בהיותם מיוחדים הוא לבדו והם לבדם לא טעמו טעם יין) [ועיין מש"כ המחבר בספר איי הים שבת קלט א, בנדפס כו ד].

אמר הכותב (בראשית יב ד) וילך אברם כאשר דבר אליו ד' וילך אתו לוט גו'. ובסוף הענין אמר (בראשית יג א) ויעל אברם ממצרים גו' ולוט עמו הנגבה. הוא הדבר אשר דברנו, כי בראשית הליכתם רוכבים צמדים, לא היה שתוף כחניי בין אברם ובין לוט. כי אברם הלך לו אל ארץ אשר יראהו הש"י, למה שכן נצטווה מפי הגבורה, עדי יתרחק מעכו"ם, ובכל מקום בואו יקרא בשם ד'. אמנם לוט לא הלך וארח לחברה, זולת לשרתו באשר יהיה שם. ולא היה א"כ בין אברם ובין לוט זולת שתוף מצביי, כלומר המצב והמקום שיתף אותם וקבצם אחד לאחד, לא

נא"ה בהתחלת הענין יש חסרון הניכר והעתקנו התחלת הענין מהספר אפיקי יהודה להמחבר].

א [לפי (למה) שיש במציאות שני מיני שיתופים, א שיתוף מצביי. ב. שיתוף כחניי וענייני, לזה הונחו בלשון הקודש שתי מלות, עם, את. יורה כל אחד על ענינו המיוחד.

והנה, לפי ששתוף הכחניי הוא יותר מאומת ויותר עצמי מהשיתוף המצביי לבד, לכן הונח לו מלת עם, לפי שזאת המלה מיוחדת רק להוראת השיתוף והחיבור. אבל מלת את, אשר עיקר הוראתה הוא על סימן הפעול (כרא את השמים), ועוד ישמש לפעמים בהוראת מן, כצאתי את העיר (שמות ט כט). ואם כן, בהשתמש המקראות במילת את, על השיתוף והחיבור, אינו רק בהשאלה, על כן יורה רק על שיתוף המצביי ומעמדי, אף שאינו משותף בכח. כלומר, שהשיתוף אשר בין המשותפים איננו בכח, רק במצב ומעמד, והוראתו א"כ כמו מלת אצל.

ומה נעמו לנו לפי זה, מה שדרשו חז"ל (קידושין כב א) בפסוק כי טוב לו עמך (דברים טו טז) עמך במאכל עמך במשתה, שהרי היה לו לומר כי טוב לו אתך, אשר הוראתו כמו אצלך

רד"פי

שורש עמר

מ"א

קנא

שתוף כחניי. לכך נאמר שם וילך אתו לוט, (כי זאת המלה מבוארת כמו אצל) כלומר הלך לוט אצל אברם. **אולם** אחרי צאתו ממצרים (בראשית יב כ), ויצו פרעה אנשים וישלחו את אברם ואת אשתו וכל אשר לו, אז הלך לוט עמו הנגבה. כלומר הלכו שניהם על כוונה אחת כחניית, היינו להתרחק ממצרים (אשר שלחום המשלחים) ללכת הנגבה, וא"כ לא לבד שיתוף המצב והמעמד צירפם זה לזה, אמנם עוד נוסף כוונה אחת כחניית הוליכה אותם יחד.

ב ובזה נתבונן מאמר המלאך אל בלעם (במדבר כב כ) אם לקרוא לך באו האנשים, קום לך אתם אתר אמרו ית' קודם זה, (במדבר כב יב) לא תלך עמהם, וחשבו המפרשים כאלו יש בזה שינוי רצון ותלוף הדעת (עיין ראב"ע). אולם למה שהנחנו, יש בזה תיבות מדוייקות מכוונות בשינוי לשון, לא שינוי רצון. והוא כי הש"י אמר לבלעם, לא תלך עמהם. כלומר לא תלך בחברתם על כוונה אחת, והוא לקלל את ישראל, כי אני מצוך לא תאור את העם כי ברוך הוא. והמלאך הבא אחרי מלא הדברים ואמר אם לקרא לך לבד באו האנשים, לאמר בוא אתנו בצוותא תדא, אז קום לך אתם (לא לך עמם) כמו שתרגם יונתן קום טייל עמהון, כלומר להעתקת הטיול נותן אני לך רשות ללכת אתם, לא לכוונת האירור והקללה.

הבט נא וראה נפלאות מתורתנו בתורה שבכתב ושבע"פ, בקיום ההבדל שבין המלות הנרדפים הנז'. כי על מה שהעידה התורה ואמרה אח"כ (במדבר כב כא) ויקם בלעם בבקר וילך עם שרי מואב, ארז"ל במדרשם במדבר רבה (כ יב), ללמדך שהיה שמח בפרעניות ישראל כמותם. (ולשון רש"י שם, לבו כלבם שוים) עוד שם (במדבר כב לה) ויאמר מלאך ד' אל בלעם, לך עם האנשים גו'. אמרו ז"ל שם, (במדבר רבה כ טו) חלקך עמהם וסופך לאבד מן העולם (ורש"י ז"ל אמר על המקרא הלז, בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ולא כהנוסח אשר לפנינו, אשר הסמיכו דברים אלו על פסוק לך אתם, ודו"ק).

והיינו כי הרגישו ז"ל מאמר וילך עם שרי גו', והיה ראוי את שרי גו'. ע"כ אמרו כי התורה רמזה, כי לא היו די לבלעם שתוף הטיול עם שרי מואב לבד, כמצווה עליו מפי המלאך. אבל נשתתף עמהם גם בכוונה אחת, שהיה שמח בפורעניות כמותם. וכאשר הרגישו ז"ל עוד, מה זה א"כ שהרשה המלאך לבלעם, במאמר קום לך עם האנשים, אשר זה סותר למאמר הראשון לא תלך עמהם, אמרו ליישב זה, כי המלאך רמז לו שתוף כחניי אחר, והוא שיהיה משותף באבדון כמותם.

ג ובזה יתבארו דברי התורה בדעת יתרו. כי בתחלה אמר מרע"ה לכה אתנו גו' (במדבר י כט) מורה כי

טוב על ישראל. כלומר, וברכת ד' תמלא את אשר נחסר מהטבתנו לך. ואל הסכים יתרו לזה, אבל אמר, לא אלך על כוונה זו, כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, מיד אלך, ולא לאחר זמן, כדעתך.

אז השיב משה מדעתו, אל נא תעזוב אותנו גו'. כלומר, א"כ איפה לכה והדבק באומה זו ובאמונתה, שוב אל תעזוב אותה. כי ע"כ ידעת חנותנו, כתרנומו, וראית נסים ונפלאות אשר עשה הש"י אותנו במדבר, ואז כי תלך עמנו, כלומר, שההליכה תהיה אז שתוף כחניי וכוונה אחדותיית תקבצנו אז, והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ד' עמנו, בהשגחה חדשה מיוחדת, ג"כ נטיב לך. ועל זאת העצה היעוצה בהליכה עם עדת ישראל, הסכים יתרו.

והוא שהעיד נביא האומות על כרחו שלא בטובתו, באמרו על עם ד' אלה, (במדבר כג כא) ד' אלהיו עמו, ותרועת מלך בו. ירצה, הש"י, משלים הוא רצונו בשתוף הכחניי, ואז נאמר עליו, ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. ויפול ע"ז תואר מלך, כלומר, בעל רצון והמלכה, וזהו שתוף מלך בו.

ה וּמִזֶּה תבין עומק מליצת המקרא, (שופטים ז ד) והיה אשר אומר אליך זה ילך אתך, הוא ילך אתך. וכל אשר אומר אליך זה לא ילך עמך, הוא לא ילך. כי בחיוב אמר, אתך. כי אלו אמר עמך, היה מובן כי לתכלית אחד ולכוונה אחת גמורה משותפת המה

לכת יתרו עם עדת ישראל תהיה שתוף מצביי לבד, לא שתוף כחניי. והיינו כי יורם הדרך אשר ילכו בה ואחר כך ישוב לביתו, ובעבור טרחת הדרך ייטיבו לו ישראל מהטובות אשר בידם מאז, מביזת הים ומהביזה אשר במצרים. ושלא יאמר יתרו, א"כ יתרוקן אמתחת ישראל, על זה המשיך מרע"ה לאמר, כי ד' דבר טוב על ישראל. כלומר, וברכת ד' תמלא את אשר נחסר מהטבתנו לך.

וְאֵל הסכים יתרו לזה, אבל אמר לא אלך על כוונה זו, כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך. ר"ל, מיד אלך, לא אחר זמן כדעתך. אז הוסיף משה מדעתו, אל נא תעזוב אותנו גו'. כלומר, א"כ איפה לכה והדבק באומה זו ובאמונתה ושוב אל תעזוב אותה. (במדבר י לא) כי על כן ידעת חנותנו במדבר גו', כתרנומו, וראית נסים ונפלאות אשר עשה הש"י אותנו במדבר. ואז כי תלך עמנו, כלומר, שההליכה תהיה אז שתוף כחניי, וכוונה אחדותיית תקבצנו, אז יהיה הטוב ההוא אשר ייטיב ד' עמנו בהשגחה חדשה מיוחדת, גם כן נטיב לך. ועל זאת העצה בהליכה עם עדת ישראל הסכים יתרו. [העתקנו מהספר אפיקי יהודה ח"ב עמ' תשסח-תע, ועיין עוד שם עמוד תרלא].

ד וְשֵׁלֵא יאמר יתרו, א"כ יתרוקן אמתחת ישראל, ע"ז המשיך מרע"ה לאמר, (במדבר י כט) כי ד' דבר

הולכים. והש"י ידע, כי אין להם כוונה משותפת גמורה, כי הוא הבוחן כליות. אולם התייחס ללכת עם גדעון, הוא מצד עכ"פ לא ימשך רע מהתחברותם. אבל באזהרתו (בלשון שלילה), אמר, זה לא ילך. כלומר, כי היה חמור גמל, זה

אוצר החכמה

ערכי נחל

מושך כו' וזה מושך אילך. וח"ו תפול מליצת, בהתחברך גו', פרץ גו', והבן: (ועיין [ספר אפיקי יהודה ח"ב עמוד תקמה] דרוש מי שיתור, מאמר השבה עם נעמי גו', ע"ד הנז') ועיי' * ערכי נחל א' ב', שארית דברינו בזה:

(ד"ה אין) דנשמות של ישראל ושל עכו"ם אינן בגוף אחד, ע"ש. [עיין אפיקי יהודה ח"א עמ' קפז].

אמנם לפי מה שכתבו יודעי חן, כי נפשות הגרים מקורם אחד מנפשות ישראל, זולת שבחטא אדה"ר נפלו נצוצות לתוך הקליפות, והן נפשות הגרים, דמינן אינון אידחו, והשתא מיהדר הוא דמהדרי לן כו' (עיי' עשרה מאמרות [לרמ"ע מפאנו] מאמר חקור דין חלק רביעי פ"ג).

נראה דדרש מאמר (זכרים כט יד) את אשר איננו פה עמנו היום, דמלת עמנו מיותרת, והיה די לומר, אשר איננו פה היום, ועכ"פ הול"ל אשר איננו פה אתנו, המורה על שתוף המעמד והמצב. ומתוך מה שכתוב איננו פה עמנו היום, רומז שבמעמד, ישנו פה בעולם כמו נשמותיהן של ישראל, דמינן אינון, זולת דאידחו ואינם עמנו בשתוף כחניי, כי הם עם הזונות הקליפות יפרדו, ואינם עמנו בשתוף כחניי, גם עמם יכרת הברית. והשתא כעת דמהדרי, הוא דאזהדרי לן, פסקו זוהמתן למפרע.

עוד קצת דרשות הרגישו רז"ל לקיים את ההבדל הנז', מבוארים בספר איי הים (עמד כו-ד עמד צב-ד), איש איש ממלאכת דרשתו אשר המה עושים.

נא"ה חסר כאן דף, וכפי הנראה מתייחסים דבריו הבאים של המחבר למדרש אשר העתקנוהו בזה, וזה לשונו.

א (**מדרש** רבה רות ב יד) יעשה ה' עמכם חסד, כאשר עשיתם עם המתים ועמדי (רות א ח). ר' חנינא בר אדא אמר, יעשה כתיב, כאשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהון ועמדי, עכ"ל... יתואר בו ית' בלשון [חסד] (חסר), שהרי הפועל הוא ריע שותף בזה עם הכלי הנצרך לו. אולם למה שזהו דרך דרש הנעלם. אבל דרך הפשט הוא לומר שהמתים הנז' במאמר, היו שובתים מתים, ועיקר החסד עשו כשיהיה, והיינו שנטפלו עשיית התכריכים. וא"כ עד"ו יתבאר מאמר (רות א ח) יעשה ד' עמכם חסד (שהרי חלה זה בזה תיבות כאשר גו') שהש"י יעשה פעולה שלמה (אף שהם יהיו בלתי אמצעיים ועוזרים). להוכיח פי' זה, אמר, שהרי יעשה כתיב, א"כ רומז על פעולה שלמה.

ב **ובש"ס** (שבת קמ"ו א) ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, בכליים שלא כו', גרים מאי מזלייהו הוי כו'. זה לשון מוהרש"א, דלגבי ישראל, אע"ג דגופן לא היה, נשמותיהן [הצרורות בצרור החיים] הוו. אבל בגרים, לא שייך למימר הכי, אלא דמזולן [הוה] (הוי), ע"כ. והיינו למ"ש החוס' ע"ז דף ה'

שורש עם

עם. גוי. אום. לאום.

הדפסה

א אום הפייטנים שמשו בזה המשקל
אום, חון אום לשמך מקווה,
וחון אום המייחדים גוי. אבל במקראי
קודש, לא מצאנוהו, זולת בחבור למ"ד
לאום מלאום יאמץ (בראשית כה כג).
אולם יש מפרשים, הבאתי להם על אום
בחור שודד בצהרים (ירמיה טו ח), שהוא
כמו אום, עיין יונתן. ונראה מדברי
הרד"ק, כי עקר הנחתו על משפחה
חלקיית מכלל איזה אומה. אבל לפעמים
נקרא הגוי כולו ג"כ אום.

גוי זה לשון מוהרי"ע שער פ"ו, איזה
קבוץ עם שיהיה, כבר יקרא משמות
מתחלפים, להתחלפות הבחינות. הנה
יקרא גוי, להיותו עם מצויין כאחד
העמים, כמ"ש (בהגדש"פ) ויהי שם
לגוי גדול, מלמד שהיו ישראל מצוינים
שם. ולהיותו רב המספר, יקרא עם,
כאמרו (שמות א ט) הנה עם בני ישראל
רב ועצום כו'. ועל המצא עליו המשכת
התורה והקיום, יקרא ע"ש כו'. ולהורות
על השורש נקראו בשם בני, בני מואב
כו' עכ"ל.

והנה לדעת רבי יונה, [א"ה, הובא
ברד"ק שורש גוין זה השם נופל
על איש אחד, כמו הגוי גם צדיק
(בראשית כ ד). ולפי"ז יש להמתיק,
שהכוונה, האם עם כולו, אף שאיננו

צדיק, גם צדיק, אף שהוא יחיד כמותו,
תהרג. כי על כללות האומה, יש למנוע
ההריגה מצד כללותו, כמ"ש הש"י (יונה
ד יא), ואני לא אחוס על נינוה העיר
הגדולה אשר יש בה הרבה כו'. וגם גוי
על יחיד, אם הוא צדיק ע"ד וצדיק יסוד
עולם. אולם יונתן (בראשית כ ד) תרגם
הבר עממין גוי. וידובר בלשון זכר, גוי
אחד (שמואל ב ז כג), גוי גדול (בראשית יב
ב), הגוי הזה.

אבל מלת עם מצינו גם בלשון נקבה,
שובבה העם הזה (ירמיה ח ה), העם
אשר בקרבה יושבת לבטח (שופטים יח ז),
וכן [לך עמי בא בחדריך וסגר דלתיך
בעדך] תבי כמעט רגע (ישעיה כו כ) לשון
ציווי לנקבה, כי חוזר על ראש הפסוק.
[שם עם, משותף גם על בעלי חיים
דוממים, שהרי נאמר על הארבה]
לך אל הארבה עם רב ועצום (יואל ב כ)
על השפנים עם לא עצום (משלי ל כו).
וכ"פ הרד"ק, וז"ל (ישעיה מג כא) עם זו
יצרתי לי תהלתי יספרו, שאמר כן על
החיות שזכר קודם זה, [כמאמר] תכבדני
חית השדה. ואמר [בתוכחת מוסר] עם
זו יצרתי לי תהלתי יספרו, ולא אותי
קראת יעקב. [ועיין עוד בהגדת מי מגידו
לגהמ"ח עמוד יא יב נא].
[עד כאן נמצא בכתב יד].